

Een ideeënroman

DON LORA

Arold Jansen

Tweede deel

Voor ons, voor ons, voor ons

**D O
N L O
R A**

*Kroniek van een gedachtenreis
langs de heilige huisjes
van onze tijd.*

6

Vlinder was mijn vriendin.
Ze hupte zingend over mijn
lijf, stampte de gespierde
tenen, verdampte hitte tot
ik smolt. De nacht, stil van
zin, ontblootte haar
gestalte, haar godsmimiek.
Ze was de veer die luchtig
dwarrelde. Als zomeravond,
zwoel en vertrouwd. Ik
keek haar wonder na.

YELLOW BRICK ROAD

•••

Over wolken boven *Brolio*, de kracht van de wip, kikkervisjes, het gevecht tussen geloof en ongeloof en over de natuur, sterren, de integraliteit van alles en meer en innig dansende breinstofjes.

Vorbij de primaire betekenis lag de gedachte van goud, was de diepere beleving van de wereld om je heen. Niet iedereen nam de tijd de lege schelp op het oor te plaatsen en alle geluiden uit de omgeving te ontdekken. Het leek de zee, maar was het niet.

Lora vermoedde dat het vinden van een dieper verband tussen hemzelf en de wereld om hem heen ook de reden was waarom hij als dertienjarige gebiologeerd raakte door de sterrenhemel. Hij las overdag in boeken over Griekse mythologie, maar doorleefde de oude goden als hemellichamen in het donker. Urenlang stond hij op de grijze betonnen tuintegels met zijn eerste sterrenkijker in de achtertuin, de harde kaft van *Thiemes Sterrenboek* in de hand – opgelicht door een kleine, zilverkleurige zaklamp die de donkerte niet te veel te doorbrak. Het boek stond nog steeds in de kast.

De nacht was stil en verschoond van pestkoppen, dogma's en numerieke meetlatten die je dag konden verzieken. Elke ster aan het aardse plafond leek een astronomische godheid, naamdrager van een dier of persoon uit de Oudheid, die hemels de onuitputtelijke energie, maar ook kracht en liefde belichaamde.

Het firmament afspeuren was als schaken: in de juiste samenhang ontstonden patronen en beelden die duidelijk maakten wat je werkelijke positie was, en welke constellatie juist was – op het noordelijk of zuidelijk halfrond.

In het oculair van de kijker kwamen hemel en aarde samen. Elke zwenking had gevolgen voor de projectie ervan op zijn netvlies. Alles bewoog in samenhang, zelfs als de hemel stil leek te staan.

In die ommuurde tuin dacht hij zich 's nachts een speurende *Galileo Galilei*, die volgens overlevering eeuwen eerder in de achtertuinen van *Castello di Brolio*, in het hart van de Italiaanse *Chianti*, de sterrenstanden onderzocht met zijn vroege telescoop. Hij was mogelijk de eerste die de drie schuin gelijkende sterren in het hart van Orion bewust had waargenomen. Het sterrenbeeld was de favoriet van Lora, met een zichtbare nevel, drie sterren op rij in de kern, de rode ster *Betelgeuze* en de heldere *Rigel*. Het was een reus waarin alles voor hem leek samen te vallen.

De mogelijke aanwezigheid van Galilei op het Toscaanse kasteel van Brolio was vooral een hardnekkig dorpsgerucht uit het nabijgelegen *San Regolo*, maar dat hij tijdens zijn strijd met de katholieke kerk was geholpen door de adellijke familie Ricasoli, leek Lora alleszins denkbaar. Lora was er zelf ettelijke keren geweest tijdens zijn Italiaanse reizen. De borgo lag op een heuvel in de Chianti, talloze malen verwoest in gevechten tussen *Siena* en *Florence*, maar herbouwd na 1500 in neogotische stijl, die afschrikking en grandeur combineerde.

Vanuit de tuinen aan de westzijde van het kasteel had men een magisch uitzicht op de geordende, groene lanen in de gaarden, land dat tot in de vorige eeuw onder *mezzadria* werd verpacht aan lokale wijnboeren – de opbrengst gelijkelijk gedeeld. Ertussen lag af en toe een Toscaanse boerderij, meestal verbouwd tot *agriturismo*.

Het leek Lora vanzelfsprekend dat *Bettino Ricasoli*, ooit politiek zwaargewicht van het jonge Italië, op deze plek in 1861 het officiële recept voor zijn befaamde Chianti-wijn had uitgedokterd. Wijn was een mengeling van licht en humor. Conflicten tussen de nazaten van *Welfen* en *Ghibellijnen* kon je het beste beslechten met een volle fles Jezusbloed, hoewel de gewapende strijd de familie Ricasoli in de laatste eeuw niet ongemerkt was gepasseerd – in de roodoranje stenen buitenmuren van het hoofdgebouw waren nog altijd kogelgaten en granaatinslagen uit de Tweede Wereldoorlog zichtbaar.

Maar ondanks de historische littekens kreeg Lora de indruk dat gewelddadige stormen hier slechts kortstondig voorbijraasden en het middeleeuwse kasteel een plek van schepping, geborgenheid en revitalisering was. De aarde leek er bedekt met een onzichtbaar krachtveld dat het leven voedde met energie en lieflijkheid.

Zelfs als hij doof zou zijn en hier stilstond, zou hij de stappen van een veldmuis op de bosbodem als trillingen onder zijn voetzolen voelen. De kruinen van de dennenbomen vormden samen een indrukwekkend gewelf, zoals dat van het Koninklijk Concertgebouw in Amsterdam, met

eronder bladeren die precies voldoende licht doorlieten om de ondergroei te garanderen en het geluid van strijkers en blazers denkbeeldig te weerkaatsen.

Het kruidachtige zomerparfum, dat door bloemen, planten, de aarde en de zoete druiven samen de lucht in werd gewerveld, danste in zijn neus op het ritme van een *maestrals*. Zo innig was het verbond tussen het leven en zichzelf, een zeldzaam vitale plek waar de aarde een onstuitbare stroom van ideeën op gang bracht.

Galilei's idee dat het boek van de natuur naast de bijbel door ieder mens moest worden gelezen als bron van godskennis, had in zijn tijd dezelfde verheffing teweeggebracht als de eerste slok van de Barone Ricasoli Chianti Riserva die Lora, twintig jaar oud, proefde bij zijn eerste moot everzwijn in een Italiaans dorpsrestaurant nabij Gaiole. De wereld raakte een beetje meer open – bij Galilei geestelijk, bij Lora zintuiglijk.

Lora zag hem in gedachten zitten in een hoek van de kasteeltuin, uit de wind, in een tuniek turend naar de hemel door zijn telescoop. Bij het schrijven van zijn *Dialogo* en zijn *heliocentrische* geschriften stelde hij zich een apostelkruik rode wijn voor, spraakwater dat het Latijn liet vloeien – wellicht de enige uitspatting in een verder ascetisch leven. Het was monnikenwater. Na vier ferme teugen zou hij weer de betekenis van zijn sobere waarnemingen wegen, de linker elleboog leunend op het eiken tafelblad als ondersteuning van zijn reizende brein, de ganzenveer gedrenkt in inkt boven het papier. Zijn aarde draaide om de zon. Hier kon hij de wetenschap onbeteugeld de vrije loop laten, zijn ogen dicht houden om te zien.

Vlak bij de grote wal, geboetseerd uit ongelijke breukstenen, maakte het verhalende land elk mens hier seconde voor seconde los uit vervormingen en innerlijke strijd. Lora besteed er zolang hij maar wilde een wolk, liet intuïtie en instincten vrij en activeerde zijn zintuigen om alles om hem heen waar te nemen, één te worden met wie en waar hij was. Zo kregen seconden op de geologische tijdschaal betekenis als tijd van leven.

De herbronning die er door ontstond brak blokkades af, gaf ambitie, visie of kennis verband en bekrachtigde deze opnieuw. Het was wat de reis naar zijn binnenste deed – de wijnvalei de voorkant op een ansichtkaart waar hij eindeloos over kon dagdromen. Zou hij de ogen daarna weer openen, waren zijn voeten steviger op de grond en leek hij lichter, vrolijker en wakkerder. De geur van het bloeiende druivenland was dan een signaalstof die de serotonine door zijn aderen liet stromen.

Elke reflectie verhelderde zijn beeld, deed de ongewenste ballast in zijn rugzak verdwijnen en maakte het dragen ervan lichter. De ontspanning die erop volgde, was een triomf die hem in Italië weleens deed eindigen op het terras van een traditionele dorpsostaria – hij zou in stilte juichen en het zijnsmoment vieren door onhoorbaar *Amazing Grace* te neuriën. Een onberispelijke veertiger in een grijs keukenschort zou daarna met veel gebaar een fenomenale *Bistecca alla Fiorentina* aanprijzen – de hoofdprijs omringd door een schilderij van gegrilde groenten die hij kende van de *San Lorenzo*-markt in Florence.

Onder het afdak, achter kleine vierkante tafels met spierwitte tafelkleedjes leek de gefrituurde *Melanzane* hem toe te zwaaien. Elke kant die hij opkeek, strekte zich het golvende landschap uit – de heuvels waar hij Italië voor aanbad. Het kabbelende land lag voor hem als een trage zee van golven, alsof hij ze zelf kon oproepen door met zijn voeten het water te wiegen. Met het verstrijken van de tijd rezen de rimpels die het land zijn karakter gaven hoger en hoger, tot ze hem omarmden in een innige omhelzing.

Hij kon er lang naar kijken, voelde telkens een streling als een deel van de horizon hem leek te kussen. Het Italiaanse heuvellandschap was krachtig, meeslepend en consistent. De landgolven waren bedwelmend, als chaotisch gevormde Hollandse duinen, wenkend als de contouren van een vitaal lichaam onder een halftransparant overhemd. Je wilde het niet, maar bleef kijken.

Langzaam vervloeiden het geel, roze en groen op de heuvels in de grijze schaduwen van bergmassieven die het deinende land begrensden.

Evolutie toonde zich er als een dubbele regenboog – een cirkel zonder eind waarin zeven kleuren zich verenigden. De pot met goud was er verborgen, als vergezicht geboren uit de menselijke behoefte rijkdom te verwerven en zo het dagelijks lijden te verlichten.

Het was geen heilig signaal van God dat de zondvloed ten einde was, maar een vitaal verschijnsel waarbij de zon bewust de dansende waterdruppeltjes kustte. Bijgeloof deed de rest. Het deed de mens staren naar de gekleurde luchtbrug aan de hemel, een teken van het goede tussen botsende elementen, totdat de regenboog – die altijd ergens op aarde aanwezig was – instrumenteel werd als kleurenglijbaan van LGBTQ+-aanhangers die de schepping en de voortplanting als pretpark zagen en met elke glijpartij het monotheïsme afzweerden. De slang stootte ook de regenboog uit het paradijs.

Waar de schepping voor Galilei een seksloze abstractie was, een onbevlekt begin, speelden geloofsregels in Lora's werkelijkheid een ondergeschikte rol in het ontstaan van leven, de evolutie en de aantoonbare samenhang van organismen – of het nu ging om het opruimwerk van bacteriën of om eiwitrijke roodwieren die sushi-rijst omhulden. De eencellige werd ver voordat Jezus door de Romeinen aan het kruis werd genageld een complexe meercellige en had dankzij evolutie een veel grotere betekenis voor de intelligente, symbiotische leefomgeving op deze blauwe bol dan de uitvinding van het kruis. Lora beschouwde de geboorte en evolutie van het menselijk bewustzijn vanuit dat perspectief als tamelijk verwaarloosbaar, maar begreep dat het dualisme dat daaruit voortvloeide een heilige kerk had gevormd die de aarde kon doen draaien of platdrukken als een pannenkoek.

Genetisch lag het menselijk DNA ergens tussen bonobo en chimpansee, met dezelfde worm als waarschijnlijke oerouder. Cognitieve functies waren alleen zozeer doorontwikkeld dat ze voortdurend pulserend reageerden op verandering, als het tellertje van een geigerteller. Zodra een mens zintuiglijk risico waarnam – zoals een peuter-vorser zou overkomen als hij door een angstige Pekinees in de neus werd gebeten – stuurde het commandocentrum in de bovenkamer *mugolven* en

bètagolven naar de ledematen; op de beet volgde niet alleen een onmiddellijke fysieke reactie, maar ook een onwillekeurige mentale waardebeoordeling; een vroege vorm van conditionering. Elke Pekinees die de peuter hierna zag, veranderde in gedachten in een Pekingeend aan het spit in een Chinees restaurant.

Lora zag het zo.

Er waren twee primaire polen en een rangordelijke kern die in aardse systeemnatuur evenwichtigheid brachten – als een weegschaal. De mens maakte dat mechanisme tot een wip en plaatste zichzelf, met allerlei werktuigen en technologie, in het centrum om – uit angst of veiligheidsbehoefte – een van de polen en de eronder liggende processen steeds beter te controleren of te domesticeren. Zo kreeg natuur een functie in de menselijke definitie.

Maar een wip in een speeltuin functioneerde alleen als er twee mensen, kinderen, met dezelfde intentie of systeemgedachte van het apparaat gebruikmaakten. De wip zelf was slechts een mechanische schakelaar en gaf de energie van de deelnemers aan elkaar door. Het gewicht en de intentie van deelnemers bepaalden de aard, hoogte en ritme van het samenspel. Dat hing samen met hun verbondenheid, de wil zich aan elkaar over te geven uit een ideaal van gelijke behandeling.

De wip was een eendrachtsmachine. Twee kleine, fysiek gelijkende kinderen op een wip in de speeltuin moesten evenveel kracht gebruiken bij het afzetten om gelijkmatig omhoog te bewegen, met het scharnier als de onafhankelijke verbinder van krachten. Als er kinderen van verschillend gewicht op de stoeltjes plaatsnamen ontstond niet zelden een spel om dominantie, kon een negatieve afhankelijkheid het samenspel beïnvloeden. De eerste keer op een hoge wip bracht een levensles.

Het kinderbewustzijn kon krachtsverschil goed maken door meteen te reageren op de discrepantie en bij de afzet enigszins in te houden of extra aan te zetten. Zo werd het evenwicht hersteld. Gebeurde dat niet en werd het lichtere kind tegen diens wil hoog in de lucht gehouden, dan ontstond er een negatieve afhankelijkheid. Die situatie veroorzaakte binnen tien

seconden een sterke cortisolreactie – een stressgolf die onrust, onveiligheidsgevoelens of zelfs woede bij het afhankelijke kind kon opwekken. Dat kind zou zich vlot bewust worden van ‘kracht’, ‘evenwicht ’en ‘aarding ’als bepalende elementen in het samenspel, geen vreugde meer ervaren door de grote hoogte of de snelle frequentie van het wilde heen- en weer bewegen.

Een derde kind op het middenscharnier kon de equatie herstellen door het gewicht te verplaatsen. Door de energie exact in het midden te concentreren versterkte dit middenkind alleen de bewegingsformule en gaf het de bestaande snelheid van het heen-en-weer bewegen kracht. Het kon bewust het afhankelijke kind steunen als remmer of samen met het broertje van *Dik Trom* kiezen voor aanhoudend kattenkwaad.

Als de angst bij het afhankelijke kind toesloeg, de hoogte of snelheid bedreigend werd, kon het de ‘attractie’ van het toestel negatief ervaren. Een kleuter van zes ervoer een hoogte van twee meter als veel hoger, gevaarlijker en uitdagender, ook vanwege diens motorische en cognitieve ontwikkeling. Het brein zou het afhankelijke kind aansporen te kiezen voor een strategie van het zelfbehoud, overwegen van het stoeltje te springen of te beginnen met schreeuwen of huilen.

Er was dan paniek, de verstoorde balans vergde een reactie om de balans te herstellen. Na zo’n ervaring was het wippen in een speeltuin belast, kreeg samenspel een andere betekenis en verdween de aanwezigheid van het toestel als juichconcept uit het waardenkader. Het kind ging schommelen.

Iedereen was dat kind op de wip geweest. Het menselijk bewustzijn leek bij geboorte een tabula rasa, een leeg schepnetje waarmee je door de lucht kliefde of over de waterbodem schraapte en die je vormde als een spartelend blankvoortje of witte tussen je vingers bewoog. Zo werd het brein gevoed met zinderdata, vormde zich het beeld van de wereld om je heen, ontdekte je het wezen van symbiose. De rups was verliefd op de tak en de tak hield van de rups; allebei hielden ze van het water, de aarde, de lucht en de zon. Hun betekenis steeg met de lengte der jaren, druppel voor druppel – als een stalagmiet.

Langzaam zag je de zilvergroene schubben op het voorntje, kreeg het geluid van water dat uit het netje stroomde een eigen ritme of ervoer je het ritme van de klapwiekende vleugels van de vlinder. Even tasten, voorzichtig voelen aan die zijdeachtige randjes van een Atalanta. Bewust werd je je dan, wat dat bewustzijn ook maar was. De vlinder bleef vlinders spreken.

Het wezen van de mens bestond er voor Lora uit deze samenhang van ervaringen in vrijheid te domesticeren en tot een genoeglijk en bewust patroon te brengen dat het waard was te herhalen, zoals bij een hond of kat.

Smaken, geuren, looproutes, lichtsterkte, geluid; elke geboorte was het begin van een organische speurtocht in het teken van vooruitgang, bewegen en ondergaan – zo ontstonden voorkeuren. De smaak werd opgewekt door de geur: iets dat smerig rook, zou je niet willen proeven. Om te beklijven, een markant geurspoor in je geheugen als kennis te verankeren, werd elke keuze tegen het licht van je genetische ordeningsprincipes gehouden; een proces waarbij het exposoom en de ontwikkeling van je bewustzijn een rol speelden.

Wat Lora rook, zag en proefde en wat als herinnering bijbleef, was een zijnelement in zijn *yellow brick road*. Die weg zou hem naar zijn diepere wezen leiden, idealen en ideeën grondvesten en zijn voorkeuren als bestaansessenties onder de huid brengen. Het waren de weerklanken van wakker besef en slapende irrealiteit, in een orde die kon bestaan dankzij tamme leeuwen met een gouden hart, verstrooide tinnen poppen, het overwinnen van boze heksen en de belofte van een ontmoeting met een tovenaer in een verre stad.

Geruisloos, op alfabetische volgorde, per kleur, tussen de lijntjes of erover, werden aanzienlijke momenten dragende elementen in zijn Gesamtkunstwerk. Het was een rijpend bouwwerk dat zich langzaam zou vormen, tot het er plotsklaps was en een functie kreeg in het vormgeven van zijn bestaan.

Evolutie en groei deden dat: als de fysiologie het toeliet de voelmomenten als projecties te laten rijpen. Zijn fysieke en mentale programmatie bepaalden waar Lora hoe en wat waarnam, welke rol hij kreeg en hoe hij inbreng leverde. Het exposoom was onderwijl een sturend decor dat spel en ervaring situeerde, een omgeving die onder menselijke invloed stond en niet louter meer op natuurlijke evolutie berustte.

Lora had als brugklasser de glazen kast met opgezette dieren en een onvolgroeid menselijk embryo in een pot met sterk water altijd bewonderd in het biologielokaal. Ook dood was de wereld om hem heen vooral een aanmoediging om te leven. Het natekenen van een bloem en het onderzoeken van een ijskoud koeienoog waren reizen naar het binnenste van de aarde. Een lichaam was een hyperintelligent ontwerp, met of zonder centraal zenuwstelsel en hoe eenvoudig of complex het geraamte ook was opgebouwd. De integrale samenhang van al het leven om hem heen kwam in die jaren als vanzelf onder zijn huid en bleef daar.

Maar de keerzijde van menselijke heerschappij zag hij ook. De mens had taal, moraal en zelfbewustzijn en koos uit vrije wil, wat mensen toch deed verschillen van dieren. Maar naarmate technologie en welvaart groeiden, verloor de natuur haar vanzelfsprekende vormende rol. Er was gisting die leven voortbracht of een goed glas opleverde, maar er bestond ook slechte gisting die rotting voortbracht. Hoe ouder hij werd, hoe vaker hij het gedrag van de mens dierlijk, stompzinnig en gekooid vond; gemodereerd door het voorkomen van emotie en niet door de realiteit of logica.

Mensen waren onverbonden, een ongeleid projectiel, zoiets als *superspreaders*: een invasieve soort die haar eigen nivelleringscomplex op de leefomgeving losliet en de term ‘compensatienatuur’ bedacht – een cynisch eufemisme voor de materiële ontwrichting van ecosystemen. De mens was het liefst bandeloos, in de huidige tijd een permanent zichtbare staat van zijn.

Hele groepen mensen uit hadden, toen zij voor het eerst nieuwe continenten betraden, collectief hooikoortsachtige klachten ontwikkeld. Ze kwamen in aanraking met onbekende pollen en onzichtbare moleculen die hun immuunsysteem ontregelden, terwijl ze grotendeels hetzelfde DNA met zich meedroegen als hun verre aapachtige voorouders, die in hun oorspronkelijke Afrikaanse habitat nauwelijks dergelijke reacties vertoonden. Vooruitgang had een keerzijde. Virussen leerden net als wij, reageerden op omstandigheden met mutaties en sprongen steeds vaker van soort naar soort.

Covid was formidabel in zijn eenvoud. Het virus toonde aan dat de mens de natuur niet als product kon blijven beschouwen, maar er integraal deel van uitmaakte. Je dag doorbrengen in vervuilde stadslucht, met hogere temperaturen en zonder beweging of natuurlijke voeding, was vragen om problemen.

Lora dacht zichzelf graag immuun voor slechte invloeden. Als het nodig was mobiliseerde hij eenheden witte bloedcellen en stuurde die in kolonne af op elke bacteriologische dreiging in zijn lijf. Ze hadden een vrijbrief om te doden, zoals een minister van Oorlog soldaten zou opdragen hun land tegen een vreemde opponent te verdedigen. Maar onkwetsbaar was hij niet. Hij was zich haarfijn bewust van zijn sterfelijkheid als eendagsvlieg op de geologische tijdschaal. Een hagelsteen op je kop en je kon de lift naar Petrus pakken.

De levende opbrengst uit het fijnmazige donkerbruine netje op de oever van de boerensloot was betoverend als het omslag van een nieuw stripboek. De beste kinderreis was een wilde achtervolging op garnalen en babyscholletjes in een zwin – de kraamkamer die Lora als kleine kapitein-jager had overzien en leren beheersen en die hem had bijgebracht hoe kwetsbaar het rugpantser van een garnaal was. Daar, in momenten die zijn zintuigen over de wereld lieten reizen, kwam de vis aan de haak en werd de kabeljauw een visstick.

De dartele Jacobsvlinder bij de bramenstruik, waar hij als peuter ontdekte hoe de doornen hem van jeukende waterpokkenblaasjes konden afhelpen, hopte bij benadering van bloem naar bloem en betrad pas jaren later als *Pien* of *Yvonne* zijn tienergeheugen: een geuzennaam voor aantrekkelijke, eigenzinnige meisjes en vrouwen, die zich niet lieten vangen door schoolse doctrines of afgetrapte openingszinnnetjes. Zou je hun aandacht willen vangen, dan bewogen ze beslist bij je vandaan.

Hij begreep al jong het belang van oerprincipes, ervoer de kracht van natuurlijke wildernis als kindsoldaat, verstopper en nachtwandelaar. De bodem van een duin, dennenbos of heidelandchap was ook zijn planeet. Na een zomerse regenbui vloeiden organismen samen. De kruidige geur van dennen, korstmos en een scheut hars van een berk werden in zijn neus en op zijn hand een sprookje op zich. Als hij de verrotte stronk optilde en krioelend microleven alle kanten op zag bewegen, be kroop hem het gevoel dat de geboorte van het leven volgens symmetrische patronen moest zijn verlopen.

Licht en warmte waren een vormende dimensie, maar schaduw en koude evenzeer. Lora zag het gedrag van de duizendpoten en kevers als levende voorbeelden in een deterministische chaostheorie die al het leven domineerde – gezien en ongezien was alles en iedereen verbonden. Microben, bacteriële virussen, parasieten en schimmels, waren de stille kracht, reisden door lucht en water en stonden aan de bron van hogere soorten, zoals de zichzelf tronende mens. Dat die scheppende kracht in theorie ook het destructieve vermogen had de mens uit te roeien kon geen toevallige reactie of transformatie zijn.

Natuur was voor Lora de enige verheven systeembron. Elke biologische uitingvorm had een neiging energie te verbinden en was daarin meesterlijk en overweldigend. Natuur volgde haar eigen wetten, was soms grillig, wreed en onbetrouwbaar, maar door haar integrale consistentie vertrouwenwekkend – ze louterde verschillen. Een hommelp of een wilde bij kon met een nectarbolletje jongleren als *Cruyff* en *Van Basten*, was een vaardige buitenspeler met een feilloze techniek en stelde die in dienst van

een hoger doel. De voorzienigheid had hen bovendien voorzien van facetogen waarmee ze 200 afzonderlijke tulpenkleuren op de Keukenhof per seconde konden waarnemen.

Alleen dankzij dat ontzagwekkende biologische samenspel, de symbiose tussen zintuigen en cellen, werd iets geboren, ademde er iets. Het was een onontkoombaar feit.

Volgens Keltische cultuurtradities, die mensen koppelden aan eenentwintig boomtypen, was Lora geboren in de bloeitijd van de *Grove Den* – een boom die streefde naar perfectie en rechtvaardigheid. Hij kon zich erin vinden. Zelfs als hij die innige geloofsrelatie, geworteld en standvastig, compleet wegdacht of weghoonde, bleef de onzichtbare navelstreng die hem verbond met de natuur overeind. De boom waarvan hij de naam droeg was een overblijvende plant met een volle bladermantel en een diadeem – zijn kroon. Het was een huis, vulde de haard, bracht een hek, maar belichaamde vooral standvastigheid.

Op handen en voeten wroeten en schuren in naalden en dennenappels in zijn kindertijd, het opzuigen van nectar uit bloeiende kamperfoelie naast de berkenbossen – dat pure, directe contact met de natuur leidde hem verder, creëerde begrip, voorkeuren en associatief gedrag. Ontwikkeling, het groeiende, positieve weten, was het dominante product van die bewustwording en gaf vorm aan het verbond dat Lora met zijn omgeving sloot – stoffelijk of niet-stoffelijk. Het was wat ertoe deed, kennis die hij wilde doorgeven.

Er lag in de natuur een onvermijdbare waarheid besloten, een absolute wetmatigheid. De vorm van ons brein, de bronchiën van een chimpansee, het aderstelsel van een kat – alles deed Lora denken aan een deltagebied dat terugvoerde op één centraal scheppingsbeginsel, gericht op uitwisseling, op *osmose*.

De kruin van een boom had dezelfde structuur als een rivierdelta, gefotografeerd vanuit de ruimte. De schelp van de *Nautilus* was al vijfhonderd miljoen jaar de spiraalvormige tweelingbroer van het neurale netwerk in je bovenkamer. Die vervlechting, de aanvaarding van zo'n

onbestaanbare overeenkomst in vorm en bestemming, voedde zijn wens integraal te denken.

Als mensensoort hoorden we bij elkaar, waren we elk een dragende noot in het refrein van dezelfde melodie, ook al verschilden we in toon. Het was die natuurlijke verhouding die goede dingen in evenwicht hield: een wijze, complexe symbiose van cellen die samen tot iets beters evolueerde. Complexe celdeling vormde de opmaat naar geestkracht. De mitochondriën in ons lijf waren omvormers, regelaars van groei, gedragen door energie die als zonlicht op de huid scheen. Zo ontstond uitwisseling, tot lichamen waren uitgebloeid en regeneratie langzaam plaatsmaakte voor verval, het montere brein een krimpend bloemkooltje waarin vergeten het ware weten verdrong.

Dat ontdekkingsvermogen was elk kind eigen en verliet Lora nooit. Als hij het gras maaide, proefde hij soms de aarde in zijn nagelriemen, zoals hij als peuter konijnenkeutels als *Kokindjes* testte in de *Amsterdamse Waterleidingduinen* bij Vogelenzang – zuur, grassig en om niet meer te vergeten. Ook daar betrad hij als kleine Darwin de levende omgeving. Hij wist het nog, rook het vochtige korstmos en de duinroos.

De condenswolk uit zijn mond op een ijzige herfstochtend, de houtachtige geur van rottende kastanjebladeren, het knisperen van aangespoeld juthout in een kampvuur op het strand: dat maakte hem bewust van de onmetelijke uitwisseling waarvan hij deel uitmaakte. Lucht, aarde, water – een mensenleven leek soms verpakt in een minuut en duurde tegelijk eindeloos. Elke aanraking met de natuur werd door miljoenen cellen verwerkt en verhoogde de waarde van het moment. Met opgeheven hoofd achtervolgde hij het sterke aroma van bloeiende narcissen, zoals bestuivers dat deden. De lente kwam. Ze verzamelden de liefde.

Lora hoorde daar, moest de bast van een eik aanraken of met zijn tenen het sponsige korstmos na een regenbui voelen. Zijn blote voeten hielden van het aarden zomerpad in het duin, bal en hiel op de samengevloeiende laagjes hout en gras, die elke voetstap veerkracht gaven.

Op zulke momenten bereikten zijn lichaam en geest harmonie, beleefde hij het toppunt van zijn eigen vitaliteit – jubelende stofjes in het brein die hem lang bijbleven. Prikkel van buiten resoneerden dan in zijn cellen en kwamen samen in een moment van volmaakte levenskracht. Hij werd dan opgetild door een onzichtbare hand, klaar voor een klein *eureka* dat hem iets zou leren. Dan was alles goed.

Dat leven was een eruptie van positieve energie. Het begon als bloesem aan de takken van druivenranken, in de tuin van de vroege lente, wiens verschijning hij als moeder omhelsde. Liet hij het gras ongestoord groeien, dan ontstond een wilde tuin, waar planten, bomen, dieren en insecten zich verzamelden vanwege het rijkere voedselaanbod, de beste nestelplekken en schuilmogelijkheden.

Zo'n proces, de eigen logica van de natuur, was voor Lora de drijvende kracht achter de evolutie. Het kende een ritmische samenhang, volgde natuurkundige wetten en werd gedragen door chemische reacties. Die volmaaktheid was soms magistraal en bracht een gevoel van bestemming en vreugde.

Het voortbestaan van soorten hing in elke ontwikkelingsfase samen met een dwingend stelsel van voorwaarden. Wie één stuk leesteen in een bergwand verplaatste, kon de samenhang van de lagen erboven verstoren. Dan kantelde het evenwicht en veranderde de uitkomst: uit het verband stortte een deel in. Voor Lora was dat een analogie voor de samenhang in mondiale ecosystemen. Die betekenis ontsteeg elk nationaal belang. De Noordpool was van niemand.

De aarde – alles wat op de blauwe bol leefde – bewoog voortdurend en kon soms in minuten van vorm, temperatuur en samenstelling veranderen. In die natuurkundige, chemische en biologische werkelijkheid vond Lora het begin van alles: een bron die hem enige houvast bood bij het beter begrijpen van de wereld. Globale systemen waren cyclisch. Opwarming van de aarde was geen nieuw verschijnsel. Alleen voltrok zich dit proces nu in een tempo dat geologisch uitzonderlijk was, terwijl de schaal van invloed door menselijk handelen een unieke, verstoring toevoeging vormde.

Er was een patroon. In het *Eoceen*, zo'n zesenvijftig tot vierendertig miljoen jaar geleden, was *Antarctica* grotendeels bedekt met bossen en struiken, sommige zelfs subtropisch. De oceanen waren warmer dan nu en in sommige perioden sterker verzuurd. Hoewel die wereld in veel opzichten onvergelykbaar was met het huidige *Antropoceen*, vertoonde het klimaat van toen een verwantschap met de hedendaagse opwarming – maar zonder de factor 'mens'.

Hij verbaasde zich over die klimatologische omkering. Er was mogelijk een moment in de planetaire geschiedenis waarbij de aarde zich had gedragen zoals het in 2100 of 2200 zou doen.

Die constatering maakte, voor Lora, ook het bestaan van een soort klimaatoerknal, een mechanisme waarmee je door de tijd kon reizen. Aan de hand van de geologische geschiedenis onder de grond konden aardwetenschappers de samenhang tussen oorzaken en gevolgen van de klimaattoekomst uitrekenen. Het leek op feitentoverarij.

Tijdens het *Paleoceen–Eoceen Temperatuurmaximum*, zo'n zesenvijftig miljoen jaar geleden, kwamen enorme hoeveelheden koolstof in korte tijd in de atmosfeer terecht. De aarde warmde snel op; weerpatronen kantelden en ecosystemen ondergingen een schok. Aan het einde van het *Eoceen*, bijna vierendertig miljoen jaar geleden, daalde de atmosferische CO₂-concentratie. In combinatie met veranderingen in oceaancirculatie koelde de aarde af en vormde zich de eerste permanente ijskap op *Antarctica* – een van de grote kantelpunten in de klimaatgeschiedenis.

Dat verhaal zat in laagjes verscholen onder de bodem die hij beliep. Dankzij boorkernen uit oceaansedimenten – cilinders gevuld met modder, schelpjes, mineralen en versteende organismen – konden paleontologen en oceanografen het klimaatsysteem in het *Eoceen* en andere perioden reconstrueren. Door isotopen uit boorkernen te modelleren vergeleken ze natuurlijke opwarmingsfasen met hedendaagse veranderingen, waarbij de rol van mensen en industriële CO₂-uitstoot zichtbaar werd. Hun reconstructies maakten duidelijk hoe geochemische, fysische en biologische processen samenwerkten en hoe klimaatverstoring zich door een systeem kon verspreiden.

Volgens Lora was de geologische geschiedenis de enig zinvolle denkrichting om iets te begrijpen van het klimaat van de toekomst. Omdat geschiedenis de neiging had zich te herhalen; met en zonder de mens. Het leek hem een plausibel, bijna gesloten waarheidssysteem dat het dichtste bij een waarschijnlijke uitkomst kwam.

Door verschillen tussen het Eoceen en de 21ste eeuw te modelleren in een soort omgekeerde rekensom – waarbij factoren en elementen werden toegevoegd of weggelaten – kreeg je inzicht in krachten die het huidige klimaat aandreven. De kantelpunten uit het late Eoceen en andere geologische perioden boden een raamwerk om volgtijdelijkheden te voorspellen. De groeiende kennis over die systeemgeschiedenis, over schelpjes en dode organismen, leverde steeds nauwkeurigere modellen en scenario's op, met steeds kleinere onzekerheidsmarges.

Het fascineerde hem. Voor Lora was zo'n denkpatroon de spil van wetenschap – rechtlijnig als de witte streep op de weg die hij als achttienjarige moest volgen om aan een agent te bewijzen dat hij niet zwaar onder invloed was en nog kon fietsen.

Natuurlijk was er meer kennis nodig om te begrijpen hoe de planeet, de natuur, het klimaat en het leven zich verhielden tot ingrijpende veranderingen. Het eindbeeld was een optelsom van voorwaarden, goed én slecht. Om het tableau inzichtelijk te maken, verzamelde en ordende je eerst alle fragmenten. De vrije wetenschap bezat van oudsher dat constructieve vermogen: het geduld en de precisie elk geladen kenmerk ongeladen te wegen en zo een afrondend perspectief te reconstrueren. Pas met doorbraken zoals kunstmatige intelligentie en kwantumtechnologie raakten die reconstructies voorbij het menselijk ordeningsvermogen. Als dat moment aanbrak, leverde onderzoek een anorganische einduitkomst die zichzelf als autonome redenering voortzette; het verving het denken niet, maar duwde het juist in nieuwe richtingen. De hypothese verhardde tot consequentie. De consequentie kreeg het gewicht van een feit. Speculatie maakte plaats voor een onmenselijke samenhang. De puzzel leek compleet.

Mensen waren maar mensen, kwetsbaar. Ze zweefden als afrondingsgewichtjes op de weegschalen van goed en slecht, meestal geneigd te volgen en ongelijkheid te herijken. Vrede overwon de oorlog en medicijn genas de ergste dood.

Altijd kwam er een dag die alles deed veranderen, die chaos in een rangorde herschikte. Als de dreiging van het zwaard boven het hoofd groot genoeg was, vlijmscherp en met een glinsterend lemnet, zouden sociale instincten en eigenschappen die de mens nodig had om de leefbaarheid op de planeet te garanderen zich volgens Lora tonen. Dan kreeg de veranderbehoefte vaart.

Hij zou denken aan het moment dat hij het *Ei van Columbus* raapte en het architectonische silhouet van de stad bekeek, zonder slierten smog. Er stroomde een kraakhelder beekje voor zijn voeten waar hij gedachteloos uit dronk, erlangs weelderige oobossen, of een kronkelrivier zoals de Kromme Rijn bij *Fort Rhijnauwen*, met bejaarde eiken en knotwilgen die eeuwenoude geheimen stil met zich meedroegen – initialen gekerfd in de schors.

Het waren ontdekkingen van de goede hoop, ook al droegen ze een betrekkelijk gewicht en waren ze soms slechts gedroomd. Feiten waren onbuigzaam: de grootste vermindering van CO₂-uitstoot kwam door industriële krimp, niet door vergroening van de industrie.

Maar, optimisme hoorde bij hem. Soep werd nooit te heet gegeten omdat je je disgenoten niet moedwillig zou willen trakteren op een verbrand gehemelte. Daar begon het voor Lora – met intentie. Elke seconde was een zestigste deel van een minuut en in die minuut kon je een nieuwe haring verorberen, maar ook de bus missen.

7

Wuivende cipressen,
een pronte palm,
makelend de sapzang
van cicaden.

Gazze krassend op het
druivenperk, voorbij de
negorij. Hier kleeft de
lucht, streelt hartelijks
de druppels bloed. Ik
juich je toe, je stof en
zweet. In het hier en
nu, het daar en ooit.